

MISTÄ PUHUMME, KUN PUHUMME ERIARVOISUUDESTA?

ANTTI KAUPPINEN

Eriarvoisuuspuheella voidaan viitata moniin eri asioihin. Usein sillä tarkoitetaan hyvien asioiden epätasaista jakautumista. Ei kuitenkaan ole itsessään huono asia, että joillakin menee paremmin kuin toisilla. Silloin kun taloudellinen eriarvoisuus on ongelma, kyse on sen syistä tai seurauksista.

On kuitenkin myös itsessään moraalisesti ongelmallinen eriarvoisuuden muoto, jota kutsun erivertaisuudeksi. Siinä on kyse joidenkin herruudesta ja ylivallassa toisiin nähden tai siitä, että joitakin suositaan järjestelmällisesti toisten kustannuksella. Erivertaisuus ei sovi yhteen jokaisen yksilön moraalisen tasa-arvoisuuden kanssa, joten se on itsessään huono asia.

Oikeudenmukaisuus vaatii kansalaisten tasavertaisuutta, jota merkittävä taloudellinen eriarvoisuus uhkaa monella tavalla. Siksi esimerkiksi työnantajien ja työntekijöiden välistä erivertaista suhdetta on edelleen syytä tasata niin, että työntekijät voivat neuvotella tasavertaisina työnantajien kanssa. Tasavertainen kohtelu vaatii kuitenkin myös sitä, että ahkeruudesta ja onnistumisesta palkitaan.

SISÄLTÖ

Johdanto 3

Lähtöoletus: moraalinen tasa-arvo 4

Miksi eriarvoisuus hyvien asioiden epätasaisena jakautumisena ei ole itsessään huono asia 5

Erivertaisuus ja tasavertaisuus 10

Erivertaisuus ja eriarvoisuus hyvien asioiden jakautumisessa 15

Lopuksi 21

Lähteet 23

JULKAISU ON OSA Kalevi Sorsa -säätiön *Eriarvoisuuden vähentäminen* -hanketta (2019–2023). Hankkeessa tuotetaan monipuolista tietoa eriarvoisuudesta ja etsitään keinoja eriarvoisuuden vähentämiseksi.

© Kirjoittaja ja Kalevi Sorsa -säätiö 2020.

Kalevi Sorsa -säätiö on sosiaalidemokraattinen ajatushautomo, joka ylläpitää yhteiskunnallista, tasa-arvoa ja demokratiaa edistävää keskustelua.

JOHDANTO

MONI ON HUOLISSAAN yhteiskunnan eriarvoistumisesta, ja hyvästä syystä. Mutta mitä se tarkoittaa? Ensimmäisenä nostetaan usein esiin tulo- ja varallisuuserojen kasvu. Se onkin toki olennaista, mutta kuten tulen esittämään, moraaliselta kannalta ei ole sinänsä huono asia, että joillakin on vähemmän rahaa tai muita hyviä asioita kuin toisilla. Ymmärtääksemme, mitä eriarvoistuminen on ja miksi se on huono asia, meidän on tarkasteltava erilaisia tasa-arvoisuuden ja tasavertaisuuden muotoja laajemmin. Pyrin osoittamaan, että huolestuttavinta taloudellisessa eriytymisessä ovat sen vaikutukset yksilöiden kohtelun ja heidän välistensä sosiaalisten suhteiden tasavertaisuuteen. Näiden vaikutusten kuvaamiseksi esittelen *erivertaisuuden* käsitteen.

Aloitin kahdella pienellä tarinalla, jotka havainnollistavat eriarvoisuutta muutenkin kuin pelkästään taloudellisessa mielessä. Ensimmäinen on vuodelta 1904. Kuten Seppo Aalto kuvaa ansiokkaassa teoksessaan *Kapina tehtailta*, Kymenlaakson paperitehtailta vallitsi 1900-luvun alussa patruunoiden ylivalta: ”Tehtaiden työväestön arkielämä ja toimeentulo olivat täysin riippuvaisia Yhtiöstä.”¹ Palkan lisäksi tehdas tarjosi asunnon, terveydenhoidon ja koulutuksen – niin kauan kuin työläiset tekivät 12 tunnin työvuoroja päivin ja öin. Tehtaan ylivalta tuli näkyväksi viimeistään silloin, kun työntekijät alkoivat syksyllä 1904 vaatia työnjohtaja Eugen Schmitzin erottamista epäreilun kohtelun ja naisten ahdistelun takia. Vaatimukset kaikuivat kuuroille korville, ja kun työntekijät menivät lakkoon, Kymiyhtiö kutsui santarmit paikalle, kielsi joukkokokoukset ja lopulta erotti kaikki lakkoilijat. Lakkoilijoita alettiin häätää taloistaan, mikä teki heistä irtolaisia, jotka nimismies ilmoitti karkottavansa. Lopputulos oli ennustettavasti se, että työläiset joutuivat nöyrytykseen. Valtaosa heistä palasi töihin saavuttamatta tavoitettaan. Heillä ei ollut edellytyksiä tasavertaiseen keskusteluun tai neuvotteluun tehtaan johdon tai omistajien kanssa.

1 Aalto 2018, 21.

Toinen tarina liikkuu Ranskan suuresta vallankumouksesta nykypäivän Panamaan ja muihin veroparasiittien paratiiseihin. Ranskan vallankumouksen taustalla oli monia syitä, mutta jotkut tärkeimmistä kumpusivat nimenomaan eriarvoisuudesta. Yksi tekijä oli epäilemättä se, että monet aateliset ja papit olivat rikkaita, kun taas tavallinen kansa eli kolmas sääty oli usein köyhää. Vielä merkittävämpää oli kuitenkin kenties se, että toisin kuin kolmannen säädyn, aatelisten ei tarvinnut maksaa veroja sotien tyhjentämään valtion kassaan, vaan ainoastaan antaa siihen itse määrittelemänsä summa joka viides vuosi. Tämä oli vain yksi aateliston ja papiston etuoikeuksista. Ainoastaan aateliset saattoivat olla armeijan upseereita ja vain toiset aateliset saattoivat tuomita heidät rikoksista. Yhdessä papiston kanssa aatelistolla oli enemmistö säätyvaltiopäivillä, vaikka nämä kaksi ryhmää muodostivat vain noin neljä prosenttia väestöstä.² Eri säätyjen edustajien välillä vallitsi siten sosiaalinen hierarkia, jota ei enää 1700-luvun lopulla ollut mahdollista oikeuttaa porvareille, työläisille ja talonpojille. Kuten apotti Sieyès sanoi kuuluisassa pamfletissaan *Mikä on kolmas sääty?* vuonna 1789: ”Jos etuoikeutettu kansanosa katoaisi, kansakunnalla ei olisi jotain vähemmän vaan jotain enemmän... Mikään ei suju ilman kolmatta säätyä; kaikki sujuisi paljon paremmin ilman kahta muuta.”

2 Schama 1989, Piketty 2019.

Tänä päivänä ei kirjaimellisesti ole säätyjä. Mutta edelleenkin on niin, että rikkaiden, erityisesti superrikkaiden, ei tarvitse maksaa veroja yhteiseen kassaan. Laki ei toki yleensä suoraan myönnä tällaista etuoikeutta, mutta veronkierto tai ”aggressiivinen verosuunnittelu” on maan tapa miltei kaikkialla – pelkästään monikansallisten yritysten laillinen verosuunnittelu vähentää OECD:n varovaisen arvion mukaan

verokertymää maailmanlaajuisesti jopa 240 miljardin euron verran vuodessa.³ Ja kuten Gabriel Zucman ja Emmanuel Saez toteavat, hallituksilla on kiusaus nostaa kädet pystyyn ja laillistaa rikkaiden veronkierto, kun se on tarpeeksi yleistä.⁴ Siitä on osaltaan seurannut esimerkiksi, että Yhdysvalloissa miljardöörien keskimääräinen veroprosentti (23 %) on jo pienempi kuin keskiluokkaisten. Ne, jotka eniten hyötyvät vakaista yhteiskunnista, yliopistoissa tehtyyn tutkimukseen pohjaavista teknologioista ja yhteiskunnan kouluttamasta osaavasta työvoimasta, antavat niiden rahoitukseen vähäisemmän panoksen kuin muut. Tavalliset kansalaiset eivät siten ole tasavertaisessa asemassa heidän kanssaan.

Näissä tarinoissa yksilöt ja ryhmät ovat tarkoittamassani mielessä erivertaisia keskenään sen lisäksi, että ne ovat taloudellisesti eriarvoisessa asemassa. Tavoitteeni tässä kirjoituksessa on selventää eroa näiden ja muiden eriarvoisuuden muotojen välillä ja tarkastella niiden moraalista merkitystä. Esitän siis ensinnäkin, että hyvien asioiden epätasainen jakautuminen (taloudellinen tai sosioekonominen eriarvoisuus) ei sinänsä ole huono asia. Sen sijaan, toiseksi, erivertaisuus tai hienommin sanottuna relationaalinen eriarvoisuus (*relational inequality*) on itsessään moraalinen ongelma. Erivertaisuudessa on kyse joko yksilöiden välisistä valtasuhteista, joita ei voi oikeuttaa heikommalle osapuolelle, tai joidenkin kohtelemisesta toisia vähempiarvoisina. Se ei siksi ole yhteensopivaa jokaisen yhtäläisen tunnustamisen kanssa. Kolmanneksi esitän, että taloudellinen eriarvoisuus liittyy kuitenkin monin tavoin erivertaisuuteen. Argumentoinkin, että tasavertainen (tai yhdenvertainen⁵) yhteiskunta sekä edellyttää että luo suhteellisen pientä sosioekonomista eriarvoisuutta, eikä suuria taloudellisia eroja voi oikeuttaa esimerkiksi omistusoikeuteen tai ansaitsemiseen vetoamalla.

³ <https://www.oecd.org/tax/beps/>.

⁴ Zucman ja Saez 2019.

⁵ Puhun tässä kirjoituksessa kauttaaltaan tasavertaisuudesta, vaikka joskus termillä yhdenvertaisuus viitataan samaan asiaan. Yhdenvertaisuus voi kuitenkin nähdäkseni tarkoittaa myös sitä, että esimerkiksi oikeusjärjestelmä kohtelee samanlaisia tapauksia samalla tavalla, mikä on paljon kapeampi merkitys kuin mistä puhun.

ERIVERTAISUUDESSA ON KYSE JOKO YKSILÖIDEN VÄLISISTÄ
VALTASUHTEISTA, JOITA EI VOI OIKEUTTA HEIKOMMALLE
OSAPUOLELLE, TAI JOIDENKIN KOHTELEMISESTA
TOISIA VÄHEMPIARVOISINA.

LÄHTÖOLETUS: MORAALINEN TASA-ARVO

Olennainen taustaoletus tässä kirjoituksessa käsittelemissäni argumenteissa on ihmisten perustava moraalinen tasa-arvoisuus. Moraalisesta näkökulmasta olemme kaikki yhtä tärkeitä riippumatta esimerkiksi syntyperästä, ihonväristä, sukupuolesta tai välineellisestä hyödystä toisille. Erilaisissa moraalisisissa näkemyksissä tulkitaan tätä lähtökohtaa eri tavoilla. Nykyfilosofiassa valtavirtänäkemys kuitenkin on, että moraalinen tasa-arvoisuus tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että kaikilla on yhtäläiset moraaliset perusoikeudet. Karkeasti sanottuna on tekoja, kuten ruumiillisen koskemattomuuden loukkaaminen, varastaminen tai vapauden riisto, joita ei lähtökohtaisesti saa tehdä kenellekään, vaikka sillä tavalla edistettäisiin yleistä hyvää.

Kaikki voivat myös vaatia toisilta tiettyjä tekoja, kuten pätevien sopimusten pitämistä tai poliittiseen päätöksentekoon mukaan ottamista. Tämä ajattelutapa sallii sen, että esimerkiksi henkilökohtaiset suhteet oikeuttavat omien läheisten suosimisen niin kauan kuin se ei loukkaa kenenkään oikeuksia – tasa-arvosta seuraa vain, että muilla on yhtä hyvä syy suosia omia läheisiään. Yksi tapa kiteyttää nämä velvollisuudet on sanoa, että yhtäläinen ihmisarvo vaatii yhtäläistä kunnioitusta. Tässä moraalisisessa mielessä ihmiset eivät siis ole eivätkä edes voi olla eriarvoisia, koska ihmisarvoon ei vaikuta se, kuinka yksilöitä tosiasiasa kohdellaan. Esimerkiksi iskulauseessa ”kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia” puhutaan juuri tällaisesta arvosta. Kun sanomme niin, emme väitä, että kaikkia tosiasiasa kohdeltaisiin tasa-arvoisesti, vaan että heitä pitäisi kohdella siten.

Historiallisessa tarkastelussa moraalinen tasa-arvo on suhteellisen uusi näkemys, mutta nykyään on laajasti tunnustettu, että poikkeamia siitä on vaikea oikeuttaa – emme voi vakavissamme väittää, että esimerkiksi töissä käyvät olisivat objektiivisesti arvokkaampia kuin työttömät tai vammaiset, niin että olisi esimerkiksi vähemmän väärin tappaa työtön kuin töissä käyvä. Ihmisarvo ei perustu välinearvoon, eikä voisikaan tehdä niin, sillä välinearvo periytyy aina joltakin itsestään arvokkaalta: jos kukaan ei ole itseisarvoinen, ei kenelläkään voi olla myöskään välinearvoa toisille. Moraaliseen tasa-arvoisuuteen liittyvät filosofiset kiistat koskevat lähinnä sen oikeutusta (onko se esimerkiksi johdettavissa rationaalisuuden tai moraalisen näkökulman ottamisen edellytyksistä), sovellusala (ovatko esimerkiksi kaikki tuntoiset olennot moraalisesti yhtä arvokkaita) ja perusoikeuksien täsmällistä sisältöä, eivätkä sen olemassaoloa.

MIKSI ERIARVOISUUS HYVIEN ASIOIDEN EPÄTASAISENA JAKAUTUMISENA EI OLE ITSESSÄÄN HUONO ASIA

Kun suomeksi puhutaan ”eriarvoisuudesta”, sillä tarkoitetaan nähdäkseni yleensä sitä, että joillakin on tärkeäksi koettuja hyviä asioita vähemmän kuin toisilla (tai joissakin tapauksissa enemmän huonoja asioita). On hieman epäselvää, miksi tästä puhutaan juuri *eriarvoisuutena*, sillä epätasaisen jakautumisen suhde yksilöiden arvoon on avoin kysymys.

Joka tapauksessa eriarvoisuuden tässä mielessä voi jakaa kahteen pääluokkaan, joita kutsun *hyvinvoinnin* eriarvoisuudeksi ja *edellytysten* eriarvoisuudeksi. Hyvinvointi koostuu niistä asioista, jotka ovat itsessään meille arvokkaita ja jotka antavat hyvän syyn tavoitella muita asioita. Hyvinvoinnin osatekijöistä on luonnollisesti monenlaisia näkemyksiä filosofiassa ja sen ulkopuolella.⁶ En tässä yhteydessä pyri tarkemmin perustelevaan mitään tiettyä kantaa asiasta (omaa näkemystäni luonnostelen esimerkiksi artikkeleissa Kauppinen 2013 ja Kauppinen 2015). On yleistä ajatella, että meille itsessään hyviä asioita ovat esimerkiksi onnellisuus, omien arvojemme mukainen elämä, elämän mielekkyys ja aito ystävyys. Niitähän monet tosiasiasakin tavoittelevat muutenkin kuin siksi, että niistä seuraisi jotain muuta hyvää. Myös terveys sijoitetaan joskus näiden asioiden joukkoon, vaikka on myös mahdollista nähdä se pikemminkin onnellisuuden tai omien arvojen toteuttamisen edellytyksenä.

Edellytykset ovat siis asioita, joita tarvitsemme saavuttaaksemme jotain itsensä takia tavoiteltavaa. Niitä on monenlaisia. Ilmeisimpiä ovat ulkoiset voimavarat, kuten

⁶ Ks. esim. Hurka 2010 ja Fletcher 2016.

raha, asunto ja muu omaisuus. Niiden arvo meille on vain välineellinen, joskaan tätä välineellisyyttä ei pidä ajatella liian kapeasti. Esimerkiksi se, että tilillä on rahaa, ei ole vain väline yksittäisiin päämääriin vaan myös turvallisuudentunteen ja jopa omanarvontunnon lähde – raha voi tällä tavalla lisätä onnea silloinkin, kun sitä ei käytä. Toisenlainen tärkeä hyvinvoinnin edellytys on kyvykkyys eli sisäiset voimavaramme: taitomme ja lahjamme, tietomme ja osaamisemme. Ilman niitä on vaikea toteuttaa päämääriämme tai elää mielekästä elämää, johon kuuluu muutakin kuin nautiskelu. Ulkoiset ja sisäiset voimavarat eivät kuitenkaan yksin riitä hyvinvoinnin toteutumiseen, koska se riippuu myös sosiaalisista tekijöistä, jotka myös jakautuvat yleensä epätasaisesti. Jotta voimavaroista olisi todella iloa, niitä on voitava käyttää siihen, että pääsisi johonkin tavoiteltavaan yhteiskunnalliseen asemaan. Myös valta ja sosiaalinen status ovat asioita, jotka tyypillisesti edistävät hyvinvointia ja ovat siten sen edellytyksiä tässä merkityksessä.

On luontevaa ajatella, että yksilön itsensä kannalta viime kädessä vain lopputuloksella eli hyvinvoinnilla on väliä – mitä siitä jos ei ole rahaa, jos on terve, vapaa, onnellinen ja ystävien ympäröimä? Yhteiskunnallisesta näkökulmasta puolestaan edellytyksillä on enemmän painoarvoa. Julkisen vallan toimenpiteillä ei voi suoraan tehdä ketään onnelliseksi tai autonomiseksi, mutta rahaa, taitoja ja valtaa voi jakaa. Puhuimmepa hyvinvoinnista tai sen edellytyksistä, eriarvoisuus hyvien asioiden epätasaisen jakautumisen mielessä ei tarkoita sitä, että yksilöillä olisi tai heille annettaisiin erilainen arvo, vaan ainoastaan että heillä on eri määrä arvokkaita asioita.

Väitän, ettei hyvinvoinnin tai sen edellytysten eriarvoisuus ole itsessään huono tai epäoikeudenmukainen asia. Toisin päin sanottuna, sen enempää oikeudenmukaisuus kuin ihmisten tasapuolinen kohteluakaan ei vaadi heillä olevan esimerkiksi yhtäläisiä voimavaroja, kykyjä tai yhtäläistä terveyttä. Tämä saattaa äkkiseltään kuulostaa oudolta – puhutaanhan eriarvoisuudesta miltei poikkeuksetta huolestuneeseen sävyyn. Uskon kuitenkin, että asia selkiytyy nopeasti, jos erotamme selvästi toisistaan tasa-arvon hyvyyden ja huono-osaisuuden huonouden. Tarkastellaan seuraavaa yksinkertaista taulukkoa:

	Tilanne 1	Tilanne 2
A	100	25
B	30	25

SEN ENEMPÄÄ OIKEUDENMUKAISUUS KUIN IHMISTEN
TASAPUOLINEN KOHTELUKAAN EI VAADI HEILLÄ OLEVAN
ESIMERKIKSI YHTÄLÄISIÄ VOIMAVAROJA, KYKYJÄ TAI
YHTÄLÄISTÄ TERVEYTTÄ.

Ajatellaan, että numerot edustavat jotain hyvää asiaa (tai kenties useampia hyviä asioita) ja A ja B ovat yksilöitä tai ryhmiä. Jos eriarvoisuus on itsessään huono asia, on tilanne 2 moraaliselta kannalta ainakin yhdessä suhteessa parempi kuin tilanne 1, kun jätämme hyvien asioiden jakautumisen syyt ja seuraukset tarkastelun ulkopuolelle, koska siinä A:lla ja B:llä on yhtä paljon hyvää. Yksi tärkeä haaste hyvien asioiden jakautumista painottavalle tasa-arvoajattelulle (distributiiviselle egalitarismille) onkin *alaspäin tasoittamisen vastalause*: monen hyvän asian suhteen vaikuttaa ilmeiseltä, että tilanne 2 *ei* sinänsä ole missään suhteessa parempi kuin tilanne 1, vaikka se on tasa-arvoinen (Parfit 1997). Eihän se esimerkiksi ole kenellekään yksilölle parempi. Joidenkin hyvien asioiden tapauksessa olisi suorastaan absurdia ajatella toisin.

Aloitetaan vaikka hyvinvoinnin osatekijöistä. Ei ole mielekästä ajatella, että olisi moraalisesti parempi, jos kaikki olisivat sairaita tai onnettomia kuin että vain jotkut olisivat. Sama pätee myös edellytysten eriarvoisuuteen: ei myöskään ole niin, että jos minä olen asunoton ja sinulta menee asunto alta, on syytä hurrata. Saattaa toki olla kiusaus ajatella, että olisi *jossain suhteessa* parempi, jos kaikilla olisi yhtäläinen määrä resursseja, vaikka kaikilla olisi vähemmän kuin vaihtoehtoisessa tilanteessa. Tämä kiusaus juontuu kuitenkin todennäköisesti siitä, että emme jätä tilanteen seurauksia tarkastelun ulkopuolelle – jos esimerkiksi yksi on miljardööri ja muut köyhiä, kaikki muut saattavat olla yhden hyväntahtoisuuden armoilla. Kuten näemme myöhemmin, tällainen tilanne on aidosti ongelmallinen, mutta ei *vain sen takia*, että yhdellä on enemmän kuin muilla.

Onko huoli eriarvoistumisesta siis turhaa? Ei missään nimessä. Haluan vain painottaa ensinnäkin sitä, että usein eriarvoisuudesta puhuttaessa ihmisiä tosiasiasa vaivaa joidenkin *huono-osaisuus*,⁷ ei se, että toisilla on enemmän hyvää elämässään. Esimerkiksi terveyden sosiaalinen liukuma eli se, että ihmiset ovat sitä sairaampia, mitä alhaisempi heidän sosioekonominen asemansa on, on aito yhteiskunnallinen ongelma, mutta se ei ratkea siten, että rikkaiden terveyttä huononnetaan. Yleisesti ottaen hyvä ratkaisu tällaisiin ongelmiin ei ole hyväosaisten aseman huonontaminen, vaan nimenomaan huono-osaisten aseman absoluuttinen parantaminen. Tätä korostavat monet tasa-arvoajattelun vaihtoehdot. Joidenkin mukaan hyvien asioiden oikeudenmukainen jakautuminen edellyttää, että kaikilla on tarpeeksi edellytyksiä säälliseen elämään, mutta sillä ei ole merkitystä, jos joillakin on paljon enemmän kuin toisilla.⁸ Esimerkiksi Martha Nussbaum esittää oikeudenmukaisuuden vaativan, että jokaisella on *riittävä* pystyvyys tai toimintakyky (sekä taidot, voimavarat että tilaisuus) itsessään arvokkaisiin toimintoihin, kuten järjen käyttöä vaativaan tekemiseen, ihmissuhteisiin ja mielikuvituksen käyttöön.⁹

Riittävyysnäkemys vaatii siis huono-osaisten aseman parantamista, jos se vain on mahdollista. Tämä voi vaikuttaa ilmeisen oikeutetulta, mutta asia ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen. Onhan nimittäin niin, että yleisesti ottaen kenen tahansa hyvinvoinnin edellytysten parantaminen vaatii rahaa tai muita resursseja, ja ne on otettava niiltä, joilla niitä on. Näin ollen valtion on puututtava vapaiden markkinoiden tuloksena syntyvään jakaumaan. En tässä käsittele kysymystä siitä, milloin markkinoiden tuloksiin puuttuminen aiheuttaa tehottomuutta – taloustieteilijät tunnustavat laajalti, että toisin kuin ideaaliset markkinat, tosiasialliset markkinat markkinavaltioineen, epätäydellisine informaatioineen, ulkoisvaikutuksineen ja irrationaalisine toimijoineen eivät automaattisesti johda Pareto-optimaaliseen lopputulokseen, eli tilanteeseen, jossa jonkun asemaa voi parantaa vain huonontamalla jonkun toisen

7 Saari 2015.

8 Frankfurt 1987.

9 Nussbaum 2011; vrt. Sen 1992.

asemaa.¹⁰ Erimielisyyttä on lähinnä siitä, mitä näille ja muille vastaaville markkina-häiriöille tulisi käytännössä tehdä.

Riippumatta siitä, kuinka näihin taloustieteellisiin kysymyksiin vastataan, joudumme vastaamaan omistusoikeuteen perustuvaan haasteeseen: mikä oikeuttaa sen, että otamme jotain jonkun omaa, esimerkiksi yritystoiminnalla ansaittua rahaa, ja käytämme sitä toisten hyväksi, tarpeen vaatiessa vaikka ilman omistajan vapaaehtoista suostumusta? Oikeudethan toimivat nimenomaan ”valttikortteina” yleisen hyvän edistämistä vastaan, ja eikö omistusoikeus ole yksi kaikkein perustavimmista oikeuksista?¹¹

Muun muassa John Locken¹² inspiroima *libertaristinen* perinne lähteekin siitä, että meillä on omistusoikeus ensinnäkin sellaisiin asioihin, jotka olemme ottaneet aiemmin omistamattomista luonnonvaroista. Edellytyksenä on vain, että haltuunotto ei jätä toisia huonompaan asemaan kuin missä he olisivat muuten olleet tai he saavat huonommasta asemastaan asianmukaisen korvauksen.¹³ Jos poimin uudella mantereella metsästä omenan, ei kenelläkään ole valittamista siitä, että se on nyt minun, eikä muilla enää ole oikeutta siihen. Toiseksi meille kuuluu kaikki, minkä olemme saaneet vapaassa vaihdossa ilman pakkoa tai vilppiä, eli joko lahjoituksen tai kaupan käynnin tuloksena. Jos joku antaa minulle pajupillin vaihdossa omenaani, pajupilli kuuluu minulle. Olisi väärin ottaa se pois ja antaa toiselle, vaikka hän olisi esimerkiksi minua lahjakkaampi muusikko ja tuottaisi kaikille paljon iloa. Oikeudenmukaisuus edellyttää tämän näkemyksen mukaan ensisijaisesti omistusoikeuden kunnioittamista. Mikä tahansa oikeutetun haltuunoton ja oikeutettujen vaihtojen seurauksena muodostunut jakauma on siten oikeudenmukainen, olipa se kuinka eriarvoinen tahansa. Robert Nozickin mukaan ihmisten nyt omistamia asioita on syytä jakaa uudelleen vain mikäli jompaakumpaa kahdesta edellä mainitusta periaatteesta on loukattu nykytilanteeseen johtaneen historiallisen prosessin aikana.¹⁴

Tällaisten yksinkertaisten periaatteiden pohjalta Nozick esittää vastalauseen kaikille teorioille, joiden mukaan oikeudenmukaisuus edellyttää jotain tietynlaista hyvien asioiden jakaumaa, oli se sitten tasajako tai riittävän pärjäämisen takaaminen. Kuten hän tiivistää asian, ”vapaus sekoittaa kaavat”.¹⁵ Hänen kuuluisassa esimerkissään kaikille ihmisille jaetaan alkuun saman verran rahaa, joten egalitaristi on tyytyväinen tilanteeseen. Mutta sitten yksi rahansaajista, sanokaamme suomalaisittain vaikkapa Vesa-Matti Loiri, ilmoittaa että hän esiintyy areenalla kaikille, jotka maksavat hänelle 50 euroa. Tuhannet ihmiset saapuvat paikalle ja maksavat vapaasta tahdostaan Loirille. Enää kaikilla ei ole saman verran rahaa – Loiri on rikas ja muut hieman köyhempiä. Pian tilanne tietenkin muuttuu taas, kun ihmiset käyvät lisää kauppaa. Tasajaon – tai minkä tahansa muun jakauman – säilyttäminen edellyttää jatkuvaa puuttumista yksilöiden vapaiden valintojen seurauksiin. Lisäksi jos Loirilta otetaan se, mitä hänen lahjansa ovat hänelle tuoneet, hänen lahjakkuuttaan ja vaivannäköään kohdellaan ikään kuin se olisi voimavara, joka on kaikkien yhteistä omaisuutta.

Nozickin teorian viehätyks perustuneen sen yksinkertaisuuteen ja hänen vetäviin esimerkkeihinsä. Läheisemmässä tarkastelussa sen vetovoima osoittautuu kuitenkin näennäiseksi, kun otamme huomioon todellisuuden ja ajatusleikkien väliset erot. Ensinnäkin, libertaristin itsensä mukaan myöhempi työ tai kauppa ei oikeuta omistusta, jos alkuperäinen aineellisten tuotannon tekijöiden haltuunotto ei ole ollut oikeutettua.¹⁶ Tälle näkemykselle onkin ongelma, ettemme tosiasiallisesti synny maailmaan, jossa olisi omistamattomia voimavaroja kenen tahansa yhtäläisesti otettavissa

9 Ks. Tuomala 2019.

11 Tomasi 2012.

12 Locke 1689/1995.

13 Nozick 1974, 177–180.

14 Nozick 1974.

15 Ibid, 160.

16 Vaikka useimpien esineiden arvosta suurin osa on jalostuksen seurausta, se ei riitä omistusoikeuteen, jos tuotteen tekemiseen käytetyt materiaalit eivät ole omia – jos korjaat luvatta sadon naapurin pelloilta, jauhat jyvät ja teet pullaa, olet vain tehnyt naapurille palkatonta työtä (vrt. Kant 1797/1996, 419–420).

EMME TOSIASIASSA SYNNY MAAILMAAN, JOSSA OLISI OMISTAMATTOMIA VOIMAVAROJA KENEN TAHANSA YHTÄLÄISESTI OTETTAVISSA ILMAN ETTÄ TOISTEN ASEMA HUONONTUU.

ilman että toisten asema huonontuu. Jean-Jacques Rousseau näkikin haltuunotossa kaiken pahan juuren – hänen mukaansa olisimme säästyneet rikoksilta, sodalta ja murhilta, jos ensimmäiselle ihmiselle, joka sanoi ”tämä on minun”, olisi vastattu, että ”maan hedelmät kuuluvat kaikille eikä maa kenellekään!”¹⁷

17 Rousseau 1755/2000, 72.

Rousseauun pelot ovat toki vahvasti liioiteltuja. Onhan ulkoisten voimavarojen omistus tärkeää luonnonvarojen järkevälle jalostamiselle ja sille, että yksilöt voivat autonomisesti muovata elämäänsä. Meidän onkin parempi kysyä, millä ehdoilla toisten olisi järkevää suostua siihen, että joku ottaa omistamattomat voimavarat haltuunsa. John Stuart Mill huomautti aikanaan, että ”kun kutsumme jotain asiaa henkilön oikeudeksi, tarkoitamme, että hän voi oikeutetusti vaatia yhteiskuntaa suojelemaan häntä sen omistamisessa joko lain tai kasvatuksen ja mielipiteen voimalla”¹⁸. Ilmeinen ajatus onkin, että omistaja on oikeutettu vaatimaan yhteiskunnan suojelua haltuun ottamiensa voimavarojen omistuksessa silloin, kun se hyödyttää myös muita verrattuna siihen, että voimavarat joko jäisivät omistamattomiksi tai yhteisomistukseen. Näin on esimerkiksi silloin, kun voimavarojen omistaja hyvittää muille koituvan käyttöoikeuden ja päätösvallan menetyksen verojen kautta. Näin on myös silloin, kun omistajan valtaa päättää erityisesti tuottavan omaisuuden käytöstä tai siirrosta rajataan siten, että toisetkin hyötyvät siitä. (Palaan tähän myöhemmin.) Ajatus ei ole, että jokainen haltuunotto tai kauppa hyödyttäisi muitakin, vaan että sääntöjen määrittelemä käytäntö on muidenkin järkevää hyväksyä.

18 Mill 1863/2000, 82.

Haltuunoton lisäksi myös libertaristinen käsitys vapaasta vaihdosta on ongelmallinen. Jos ajattelemme vain yksittäistä tilannetta, jossa terveet, hyvin toimeentulevat yksilöt käyvät kauppaa oikeutetusti hankkimillaan tai tuottamallaan tavaroilla tai palveluilla, joita ilmankin he pärjäisivät, vaikuttaa siltä että sen seurauksena syntyvään jakaumaan olisi väärin puuttua. Jos kumpaankaan osapuoleen ei kohdistu pakkoa tai painetta vaihtoon, kumpikin tietää mitä tekee, eikä kaupalla ole vaikutuksia muihin, ei sen enempää osallisilla kuin ulkopuolisillakaan pitäisi olla valittamista lopputuloksesta, vaikka yksi hyötyisi vaihdosta enemmän kuin toinen. Kaikki vaihto ei kuitenkaan täytä näitä ehtoja. Yksi olennainen seikka on, että osapuolten neuvottelu-asetat ovat usein hyvin erilaiset. Tämä avaa oven toisen heikkouden hyväksikäytölle. Marx pilkkasi ajatusta siitä, että työnantaja, jonka ovea kolkuttaa sata nälkäistä, ja yksi mahdollisista työntekijöistä, jolla ei ole säästöjä ja jonka pitää syödä tänäänkin, olisivat tasavertaisessa neuvotteluasemassa palkasta ja työn ehdoista. Kapitalistin ehdoton omistusoikeus ei tällaisessa tilanteessa edistä ihmisarvoista kohtelua, vaan päinvastoin mahdollistaa työläisen käyttämisen miltei pelkkänä välineenä.

Kuten John Rawls osuvasti huomauttaa, perusongelmana libertaristisessa vaihtokäsityksessä on se, että yksittäisiin vaihtotilanteisiin keskittyminen jättää huomiotta

niiden pitkän tähtäimen vaikutukset ja ne olosuhteet, jossa sopimuksia todellisuudessa tehdään. Kuten hän toteaa:

Vaikka alkutilanne olisikin ollut reilu ... lukuisten erillisten ja näennäisesti reilujen yksilöiden ja yhteisöjen välisten sopimusten kasautuvat seuraukset johtavat todennäköisesti pitkällä tähtäimellä vapaiden ja reilujen sopimusten vaatimien taustaehtojen rapautumiseen.¹⁹

19 Rawls 2001, 53.

Rawlsin oma ratkaisu tähän on suoraviivainen ja järkevä: meidän on muotoiltava viitekehys, jonka puitteissa markkinoilla tapahtuvat vaihdot yksilöiden välillä ovat yleisesti ottaen aidosti vapaita ja reiluja. Vain silloin voimme olla varmoja siitä, että niiden seurauksena syntyvä jakauma on oikeutettu. Reiluja kauppoja siis tehdään tasavertaisten yksilöiden kesken. Mutta mitä tasavertaisuus oikeastaan on?

ERIVERTAISUUS JA TASAVERTAISUUS

Jos hyväksymme, että hyvinvoinnin tai sen edellytysten tasainen jakautuminen ei ole itsessään tavoiteltava asia, meidän täytyy perustella eriarvoistumisen ehkäisemistä ja huono-osaisten tukemista jollain muulla tavalla. Yksi lupaava lähtökohta löytyy tasavertaisuuden ihanteesta, tai toisinpäin sanottuna erivertaisuuden ongelmasta.

Mainitsin alussa Ranskan vallankumouksen yhtenä tekijänä kaunan, jota säätyjen välinen hierarkia oli aiheuttanut. Erivertaisia suhteita yksilöiden tai ryhmien välillä on monenlaisia. Niistä saa alustavan kuvan ajattelemalla joitakin malliesimerkkejä. Lienee ilmeistä, että herrat ja rengit (tai piijat tai orjat) eivät ole tasavertaisia keskenään, saati sitten "herrarotu" ja "ali-ihmiset". Hieman toisenlainen erivertaisuus vallitsee riistäjien ja riistettyjen tai sortajien ja sorrettujen välillä. Etuoikeutettujen yksilöiden ja toisen luokan kansalaisten tai työntekijöiden välinen suhde eroaa myös edellisistä, samoin kuin sisäpiirin ja ulossuljettujen tai arvostettujen ja vähöksytyjen tai halveksuttujen välinen erivertaisuus. Pyrkimykseni tässä osassa on eritellä näiden erilaisten hierarkkisten suhteiden yhteisiä piirteitä ja niiden moraalista ongelmallisuutta.

Eri aikoina ja eri paikoissa eri ihmisryhmät ovat olleet erivertaisissa rooleissa. Usein käy niin, että useampi rooli toteutuu samaan aikaan. Historiassa on ollut tavallista, että naiset ovat sekä piikoja, ulossuljettuja että vähöksytyjä suhteessa miehiin, etenkin niihin, joiden toimeentulon lähde on pikemminkin omistus kuin palkka. Afrikkalaistaustaisia on sekä kohdeltu ali-ihmisinä, riistetty että orjuutettu eurooppalaistaustaisten toimesta. Työväenluokkaan kuuluvat ovat saaneet huhkia renkeinä ja toisen luokan kansalaisina, joita riistetään ja halveksutaan. Työväenluokkaiset, afrikkalaistaustaiset naiset ovat saaneet kantaa kaikkia näitä taakkoja.²⁰ Ja vaikka kehitys on kulkenut oikeaan suuntaan, samat roolijaot ovat edelleen olemassa.

20 Crenshaw 1989.

Tarkastelen seuraavaksi, mikä tekee tällaisista suhteista erivertaisia. Korostan taas, että erivertaisuudessa ei ole suoranaisesti kysymys siitä, että joillakin on enemmän hyviä asioita kuin toisilla, vaan nimenomaan yksilöiden tai ryhmien välisistä hierarkkisista ja vinoutuneista *suhteista*. Erivertaisuuden käsitteen vahvasti yhteiskuntafilosofiseen keskusteluun tuonut Elizabeth Anderson luonnehtii sitä sanoen, että erivertaisuuden vallitessa ylemmässä asemassa olevat kykenevät "tekemään väkivaltaa alemmille, sulkemaan heidät ulos yhteisön elämästä, kohtelemaan heitä halventavasti, tai pakottamaan heidät tottelemaan, työskentelemään ilman vastinetta

ERIVERTAISUUDESSA EI OLE SUORANAISESTI KYSYMYS SIITÄ, ETTÄ JOILLAKIN ON ENEMMÄN HYVIÄ ASIOITA KUIN TOISILLA, VAAN NIMENOMAAN YKSILÖIDEN TAI RYHMIEN VÄLISISTÄ HIERARKKISISTA JA VINOUTUNEISTA SUHTEISTA.

ja luopumaan omasta kulttuuristaan”.²¹ Sen kriitikkojen tavoitteena on ”poistaa sorto – toisin sanottuna, sellaiset sosiaalisten suhteiden muodot, joissa jotkut hallitsevat, hyväksikäyttävät, marginalisoivat tai väheksyvät toisia tai kohdistavat heihin väkivaltaa”.²²

Yksi tärkeä erivertaisuuden muoto on siten se, mitä Philip Pettit²³ kutsuu ylivalaksi tai herruudeksi (*domination*). Pettit itse lähestyy ylivaltaa vapauden käsitteen kautta. Tasavaltalaisesta perinteestä ammentaen hän muotoilee sen *herruuden puutteena*, ei pelkästään valintoihin puuttumattomuutena. Tarvetta tälle havainnollistaa jo antiikin roomalaisten käyttämä onnekkaan orjan esimerkki. On vähintäänkin kuviteltavissa tilanne, jossa herra ei koskaan satu estämään orjaansa tekemästä mitä tämä haluaa, jolloin orja on negatiivisen käsityksen mukaan vapaa. Tämä on tietysti sitä todennäköisempää, mitä syvemmin orja on sisäistänyt herran toiveet (ja jos tämä kuulostaa epäuskottavalta orjien tapauksessa, kannattaa pohtia sitä, kuinka naiset on historiallisesti kasvatettu haluamaan juuri niitä asioita, joita miehet heiltä haluavat). Orjalla ei kuitenkaan ole todellista vapautta niin kauan kuin herra voisi milloin vain *mielivaltaisesti* puuttua orjan tekemisiin. Orja on edelleen herran armoilla – jos hän sattuisi tekemään jotain mistä herra ei pidä, ruoska heilahtaisi.

Milloin herruus puuttuu? Lyhyesti sanottuna silloin, kun yksilö ei ole tässä mielessä toisen mielivallan varassa. Se puolestaan edellyttää, että toisen puuttumattomuudelle on olemassa takuut: joko mielivaltainen puuttuminen on kokonaan estetty tai sitten siitä seuraa rangaistus. En voi myöskään olla riippuvainen toisesta, vaan minulla täytyy olla muun muassa itsenäinen toimeentulo ja riittävästi ymmärrystä tehdäkseni omat ratkaisuni. Siinä määrin kuin toinen käyttää valtaa minuun, minulla on mahdollisuus haastaa ratkaisut siten, että puheillani on yhtäläinen painoarvo.²⁴ Pettit kiinnittää osuvasti huomiota myös siihen, että kun herruus tai sen poissaolo on molempien osapuolten tiedossa, sillä on ennustettavia psykologisia vaikutuksia. Alistetun on käytettävä ”ovelaa temppeja” saadakseen mitä haluaa, kuten Mary Wollstonecraft sanoi jo 1700-luvun lopulla naisista. Tiedossa oleva haavoittuvaisuus mielivallalle synnyttää ahdistusta, häpeää ja omanarvontunnon puutetta.

Joidenkin yksilöiden tai ryhmien ylivalta toisiin synnyttää siis yhdenlaista erivertaisuutta. Sanon, että kahden yksilön tai ryhmän välillä vallitsee suora tai vuorovaihtuksen erivertaisuus ainakin silloin kun seuraavat ehdot täyttyvät:

Suora erivertaisuus

Kaksi yksilöä tai ryhmää ovat suoraan erivertaisia, jos huonompiosaisen hyvinvointi tai sen edellytykset ovat olennaisin osin riippuvaisia parempiosaisen hyvästä tahdosta ja mielivaltaisista päätöksistä, joita tehdessä huonompiosaisen vaateille ei ole taattu yhtäläistä painoarvoa.

²¹ Anderson 1999, 312.

²² Ibid, 313.

²³ Pettit 1997.

²⁴ Pettit 1997.

Näiden ehtojen täytyessä huonompiosainen on selvästi heikommilla kuin parempiosainen eikä voi katsoa parempiosaista silmiin tasavertaisena. Jos osapuolet ovat myös tietoisia näiden ehtojen toteutumisesta, sillä on psykologisia vaikutuksia molempiin. Heikommalla on hyvä syy pokkuroida ja mielistellä vahvempaa ja hyvä syy myös katkeruuteen, kaunaan ja kenties myös häpeään. Tällaisesta erivertaisuudesta oli kyse esimerkiksi tehtaan patruunoiden ja heistä joka suhteessa riippuvaisten työntekijöiden välillä. Tänäpä vastaava tilanne vallitsee lehtitietojen mukaan esimerkiksi joidenkin nepalilaisten ravintoloitsijoiden ja heidän työntekijöidensä välillä. Vähemmän ilmeiset tapaukset ovat paljon yleisempiä.

Kaikki erivertaisuus ei kuitenkaan ole suoraa tai vuorovaikutuksellista. Jos vaikka työnhaussa suositaan järjestelmällisesti miehiä naisten sijaan, ei tästä seuraa että miehillä olisi suoraan valtaa nainiin. Eikä se, että rikkaat kiertävät veroja, vielä tarkoita että he voivat käyttää mielivaltaa keskituloisiin, vaikka tilanne asettaakin heidät erivertaiseen asemaan. Onkin syytä määritellä myös epäsuora tai aseman erivertaisuus:

Epäsuora erivertaisuus

Kaksi yksilöä tai ryhmää ovat epäsuorasti erivertaisia, jos jokin päättävä taho tai vakiintunut käytäntö suosii järjestelmällisesti hyvien asioiden jakamisessa parempiosaista verrattuna huonompiosaiseen ilman riittävän hyvää kyseiseen asiaan liittyvää perustetta.

Epäsuoran erivertaisuuden vallitessa esimerkiksi miesten tarpeet, edut ja mielipiteet ovat merkityksellisempiä kotitöiden jakamista koskevien normien muotoutumisessa. Siitä on kyse myös, jos korkeiden neliöhintojen asuinalueen koulussa saa parempaa opetusta kuin matalien neliöhintojen asuinalueen koulussa. Se, että lapsi asuu kalliissa kodissa, ei ole peruste saada parempaa koulutusta. Epäsuorasta erivertaisuudesta on mahdollisesti kyse myös, jos Uudellamaalla asuva saa parempia terveyspalveluja kuin Etelä-Savossa asuva. Kuten suoran erivertaisuuden tapauksessa, historiallinen kehitys on kulkenut oikeaan suuntaan – esimerkiksi suoranainen ja lakiin kirjattu rotusyrjintä on kadonnut. Samaa ei valitettavasti voi sanoa hienovaraisemmista käytännöistä ja esimerkiksi solvaavasta tai halventavasta kielenkäytöstä, joka edelleen usein asemoi ulkomaalaistaustaiset tai vammaiset ulkopuolisiksi.

Erivertaisuus ilmenee myös vähemmän ilmeisillä tavoilla. Hyvänä esimerkkinä on tieto-opillisessa kirjallisuudessa viime vuosina paljon keskustelua herättänyt *tiedollinen epäoikeudenmukaisuus*,²⁵ jonka yksi keskeinen muoto on se, ettei joihinkin ihmisiin luoteta sen takia, että he esimerkiksi puhuvat vahvasti murtaen tai kuuluvat historiallisesti syrjittyyn ryhmään. Tästä epäluottamuksesta seuraa esimerkiksi, että väheksytyt koskeviin epäkohtiin ei puututa tai että etuoikeutetut vohkivat heidän hyvät ideansa ja saavat kehua niistä. Nämä ovat joskus yllättävänkin tärkeitä erivertaisuuden muotoja, jotka vaikuttavat konkreettisesti ihmisten mahdollisuuksiin ja asemaan yhteisössä.

Mitä *tasavertaisuus* sitten on? Elizabeth Andersonin ”demokraattiseksi tasa-arvoksi” kutsuma tila vallitsee, ”kun kaikki hyväksyvät veloitteen oikeuttaa tekonsa viitaten periaatteisiin, jotka ovat toisten hyväksyttävissä, ja kun kaikki kohtelevat molempipuolista neuvottelua, vastavuoroisuutta ja tunnustusta itsestäänselvyytenä”.²⁶ Tässä määritelmässä korostuvat siis tekojen vastavuoroinen oikeutettavuus ja tunnustus. Kumpikaan erivertaisuuden muodoista ei tietenkään tässä tilanteessa vallitse. Jos

25 Fricker 2007.

26 Anderson 1999, 313.

yksilöt ovat tasavertaisia, molemmat tietävät, ettei kumpikaan ole asemassa, jossa voi vaatia toiselta alistumista tai vastikkeetonta palvelua. Sen sijaan on taattu, että kummallakin on yhtäläinen sananvalta itseensä vaikuttavissa asioissa, eikä kummankaan perustarpeiden tyydyttyminen ole toisesta riippuvaista. Myöskään päättävät tahot, normit tai käytännöt eivät suosi kumpaakaan hyvien asioiden jakamisessa muuten kuin riittävin kyseessä olevaan hyvään liittyvin perustein. Yksilöllä on siten yhtäläinen pääsy niihin asioihin, joita Rawls²⁷ kutsuu itsekunnioituksen ja omanarvontunnon sosiaalisiksi lähteiksi.

On syytä panna merkille, etteivät erot vallassa tai statuksessa ole ristiriidassa tasavertaisuuden kanssa, mikäli ne ovat vastavuoroisesti oikeutettavissa. Johtajat

27 Rawls 1971, 178–182.

JOS YKSILÖT OVAT TASAVERTAISIA, MOLEMMAT TIETÄVÄT,
ETTEI KUMPIKAAN OLE ASEMASSA, JOSSA VOI VAATIA
TOISELTA ALISTUMISTA TAI VASTIKKEETONTA PALVELUA.

ja alaiset eivät välttämättä ole erivertaisia keskenään, jos johtajilla on vain sellainen käskyvalta, mikä on työn tehokkuuden kannalta välttämätöntä. Myöskään se, että ilmastonmuutosta koskevissa kysymyksissä alan professorin puheilla on enemmän painoa kuin satunnaisen kaduntallaajan mielipiteillä, ei tee heistä erivertaisia, koska professorilla on asiaankuuluvia ansioita.

Olen tähän mennessä määritellyt erivertaisuutta lähinnä yksilöiden tasolla. Yhteiskunnallisella tasolla erivertaisuudesta on perinteisesti puhuttu *luokan* käsittein. Luokkapuheessa ihmisiä ryhmitellään hierarkiaan tavallisesti työmarkkina-aseman,²⁸ tulojen, koulutuksen tai kulttuuristen piirteiden kuten maun ja kulttuurisen tietoisuuden²⁹ perusteella. Uudemmat luokka-analyysit, kuten Savage et al.³⁰ yhdistelevät näitä eri mittareita. Lisa Adkins, Melinda Cooper ja Martijn Konings ovat hiljattain esittäneet, että luokkaa pitäisi nykyisin ajatella pikemminkin *omistuksen* kautta³¹ – kun asuntojen hinnat nousevat palkkatuloja selvästi vahvemmin, yksilöt asettuvat keskenään yhteiskunnalliseen hierarkiaan ennen kaikkea sen mukaan, asuvatko he vuokralla vai omistusasunnossa ja onko heillä muutakin varallisuutta kuin asunto.

Luokkaa voi siis lähestyä monella eri tavalla, eikä mikään objektiivisista kriteereistä välttämättä vastaa yksilöiden omaa käsitystä siitä, mihin luokkaan he tuntevat kuuluvansa (jos mihinkään). Näistä haasteista huolimatta luokan käsite on kuitenkin edelleen hyödyllinen erivertaisuutta ajatellessa. Onhan niin, että tyypillisesti esimerkiksi alhainen koulutustaso, matalapalkkainen ja usein epätyypillinen tai pätkittäinen työ, vuokralla asuminen ja tietyt puhe- ja juhlimistavat esiintyvät yhdessä ja usein periytyvät sukupolvelta toiselle. Esimerkiksi Lotta Junnilaisen tarkkanäköinen tutkimus *Lähiökylä*³² näyttää, kuinka pienituloiset ja ainakin kulttuurisesti työväenluokkaiset vuokralaiset ovat edelleen järjestelmällisesti erivertaisia suhteessa keskiluokkaan tai yläluokkaan. Junnilainen esimerkiksi huomauttaa, että näillä vuokralaisilla on paljon velvollisuuksia asuinympäristöään kohtaan, mutta vähän vaikutusvaltaa sen kehitykseen – heidän sanansa ei juuri paina verrattuna omistajien suunnitelmiin.³³

28 Goldthorpe ja Marshall 1992.

29 Bourdieu 1984.

30 Savage et al. 2013.

31 Adkins, Cooper ja Konings 2019.

32 Junnilainen 2019.

33 Ibid 2019, 241.

He ovat keskiluokkaa riippuvaisempia myös esimiesten tai sosiaalityöntekijöiden päätöksistä, joihin he eivät juuri pysty vaikuttamaan, joten heidän kykynsä määrittää päivittäisen elämänsä sisältöä on heikompi. He ovat muutenkin *haavoittuvaisempia*: vaikka tavallisissa oloissa menisi hyvin, vakava sairaus, avioero tai potkujen saaminen suistaa suhteellisen helposti elämän raiteiltaan, mikä tekee tulevaisuudesta aina epävarmaa. Tällöin on järkevää elää nykyhetkessä, kun taas keskiluokkainen ihminen, jonka toimeentulo on turvattu, voi rauhallisin mielin ponnistella pitkäjänteisesti.

Työväenluokkaisilta puuttuu myös monenlaisia voimavaroja. Aineellisten voimavarojen vähyys ei ainoastaan vähennä kulutusmahdollisuuksia, vaan myös supistaa mahdollisuuksien tasa-arvoa, jossa keskeistä on luontaisten kykyjen kehittäminen vanhempien sosiaalisesta asemasta riippumatta.³⁴ Vaikka pianotunneille pääsisi periaatteessa kuka vain, ovat soittimet ja opetus niin kalliita, että ne jäävät köyhemmiltä käymättä – Pelastakaa Lapset ry:n kyselyn mukaan valtaosa (61 %) vähävaraisten perheiden lapsista ei osallistu maksulliseen harrastustoimintaan.³⁵ Itse huonosti koulutetut vanhemmat eivät aina osaa avustaa opiskelussa eivätkä välttämättä kannusta siihen tai näytä mallia lukuharrastuksesta. Myös koulukiusatuksi tuleminen on vähävaraisilla tuplasti yleisempää kuin muilla.³⁶ Vanhempien alhaiseen koulutustasoon yhdistyvä kulttuuristen voimavarojen puute puolestaan johtaa kyvyttömyyden ja alemmuuden kokemuksiin erityisesti muodollisemmissa asiayhteyksissä, esimerkiksi julkisessa esiintymisessä tai keskustelussa.³⁷ Tästä seuraa ongelmia virallisten asioiden hoitamisessa ja omien oikeuksien vaatimisessa.³⁸ Tämä näkyy myös poliittisen osallistumisen karttamisena, vaikka siihen kuinka yritettäisiin aktivoita.³⁹

Voimattomuuden, epävarmuuden ja huonommuuden kokemukset suhteessa parempiosaisiin ovat siis tuttuja työväenluokkaan ja prekariaattiin kuuluville. Kolikon käänttöpuolena Junnilaisen tutkimus korostaa, että vuokravaltaisissa lähiöissä asuvat kokevat olevansa tasavertaisia keskenään. Oma porukka näyttätyy rentona ja teeskentelemättömänä – ihmiset eivät kuvittele olevansa parempia kuin toiset ja jeesaavat saarnaamatta. Köyhyyttä ja vastoinikäymisiä ei tarvitse hävetä. Niinpä eräs haastateltu vanhempi toteaaakin: ”Mä haluan, että lapset saa elää sellaisessa ympäristössä, jossa kukaan ei katso ketään alaspäin. Siks tää on hyvä paikka asua.”⁴⁰ Tämä on hyvä muistutus siitä, ettei ihanteeksi pidä ottaa kaikkien keskiluokkaisuudesta. On kuitenkin tosiasia, että edelleen erot luokkaa määrittävissä piirteissä kuten työmarkkina-asemassa, asumismuodossa tai puhutavoissa asettavat yksilöitä erivertaiseen asemaan yhteiskunnassa, joko suoraan tai epäsuorasti.

34 Rawls 1971, Kauppinen 2016.

35 Pelastakaa Lapset 2019.

36 Pelastakaa Lapset 2018.

37 Käyhkö 2014.

38 Junnilainen 2019.

39 Luhtakallio ja Mustranta 2017.

40 Junnilainen 2019, 98.

EDELLEEN EROT LUOKKAA MÄÄRITTÄVISSÄ PIIRTEISSÄ
KUTEN TYÖMARKKINA-ASEMASSA, ASUMISMUODOSSA
TAI PUHETAVOISSA ASETTAVAT YKSILÖITÄ
ERIVERTAISEEN ASEMAAN YHTEISKUNNASSA,
JOKO SUORAAN TAI EPÄSUORASTI.

Mutta miksi piitata erivertaisuudesta? Toisin kuin hyvinvoinnin tai voimavarojen eriarvoisuus, erivertaisuus on itsessään huono asia. Tasavertainen kohtelu on oikeudenmukaisuuden vaatimus. Voimme perustella tätä useista eri lähtökohdista. Kuten sanoin alussa, ei ole hyviä perusteita kiistää, että kaikki ihmiset ovat moraalisesti tasa-arvoisia – heillä on yhtäläiset oikeudet ja he ansaitsevat yhtäläisesti kunnioitusta. Eikä yhtäläisen kunnioituksen ajatukseen sovi, että kohtelemme toisia sellaisten periaatteiden mukaan, joita he eivät voisi rationaalisesti hyväksyä ja joita emme itse voisi hyväksyä heidän asemassaan.⁴¹ Erivertainen kohtelu ei ole kunnioittavaa, koska emme voisi rationaalisesti hyväksyä hyväksikäyttöä tai perusteetonta syrjimistä, jos olisimme itse heikomman osapuolen asemassa. Myöskään kolmannet osapuolet, jotka toiminnallaan tai puuttumattomuudellaan mahdollistavat herruuden tai syrjivät itse yhtä toisen kustannuksella, eivät osoita yhtäläistä kunnioitusta kaikkia kohtaan.

41 Vrt. Parfit 2011.

Kunnioitusta laajempi käsite on tunnustus (*Anerkennung, recognition*). Kuten Arto Laitinen toteaa, tunnustuksessa on kyse perussuhtautumisesta, joka toteutuu erilaisissa myönteisissä asenteissa ja niitä ilmaisevissa teoissa.⁴² Axel Honnethin mukaan tunnustavia asenteita ovat kunnioituksen lisäksi esimerkiksi toisten saavutusten asianmukainen arvostaminen ja heistä välittäminen.⁴³ Kun ilmaisemme näitä asenteita sanoin ja teoin, se kertoo toiselle, että emme pidä itseämme häntä tärkeämpänä, että hänen teoillaan on meille arvoa ja että hänellä on meille väliä. Ei olekaan yllättävää, että kun vastaanotamme tunnustusta sellaiselta, jonka itse tunnustamme, se vaikuttaa siihen, miten itse suhtaudumme itseemme, esimerkiksi itsekunnioitukseen ja itseluottamukseen.⁴⁴ Sen enempää suora kuin epäsuorakaan erivertaisuus ei sovi yhteen yhtäläisen tunnustuksen kanssa.

42 Laitinen 2007.

43 Honneth 1995.

44 Esim. Kauppinen 2011.

Kolmanneksi voimme perustella erivertaisuuden ongelmallisuutta tasavertaisten suhteiden itsensä arvolla. Esimerkiksi Samuel Scheffler esittää, että alistumisen ja etuoikeuksien vakiintuminen tukahduttaa vapautta ja vääristää vuorovaikutusta.⁴⁵ Se johtaa myös vääristymiin ihmisten asenteissa itseään kohtaan, oli sitten kyse itsensä halveksunnasta tai ylimielisyydestä. Ja vaikka emme pitäisi totuudellisuutta arvokkaana, sekä Elizabeth Anderson että Martin O'Neill⁴⁶ korostavat, että tasavertaisuus on välttämätön ehto demokraattisten poliittisten ihanteiden toteutumiseksi. Toisin sanottuna sillä, että yksilöiden välillä ei vallitse ylivaltaa, riistoa tai syrjintää, on nimenomaan *poliittista* arvoa. Tämä arvo ei palaudu pelkästään siihen, mitä arvoa näiden asioiden puuttumisella on yksilöille itselleen, vaan se on myös hyvän yhteiskunnan piirre. Meidän ei tarvitse tietää yksilöiden kokemuksista voidaksemme tietää, että syrjimätön yhteiskunta on parempi kuin syrjivä.

45 Scheffler 2003.

46 O'Neill 2008.

ERIVERTAISUUS JA ERIARVOISUUS HYVIEN ASIOIDEN JAKAUTUMISESSA

Seuraavaksi haluan palata siihen, kuinka tasavertaisuus kytkeytyy ennen kaikkea taloudelliseen tasa-arvoisuuteen. Vaikka erivertaisuus on eri asia kuin tulo- tai varallisuuserot, on niiden välillä kuitenkin yhteys, joka on sitä selkeämpi, mitä suurempia tulo- ja varallisuuserot ovat. On monta syytä sille, että tasavertaisessa yhteiskunnassa ei voi vallita jyrkkä taloudellinen eriarvoisuus. Toisin kuin Anu Kantolan ja Hanna Kuuselan⁴⁷ haastattelema taloudellinen eliitti vaikuttaa uskovan, eriarvoisuuden

47 Kantola ja Kuusela 2019.

kasvu on Suomessakin nakertanut tasavertaisuuden perustaa monella tavalla. Asiat olisivat tässä suhteessa vieläkin huonommin, jos työmarkkinoita uudistettaisiin heidän tavoittelemallaan tavalla, kuten pyrin seuraavassa osoittamaan. Esitän kuusi tasavertaisuuden taloudellisiin eroihin liittyvää vaatimusta: reilu mahdollisuuksien tasa-arvo, työntekijöiden asemaa vahvistavat esijaolliset toimenpiteet, omistuksen laaja jakautuminen, vaurauteen liittyvien sosiaalista statusta määrittävien asenteiden muuttaminen, rahan vallan rajoittaminen politiikassa ja viimeisenä yksilöiden vastuullistaminen tietyissä rajoissa.

Ensinnäkin, tasavertaisuus edellyttää epäilemättä, että mahdollisimman moni on lähtökohdistaan riippumatta riittävän pystyvä osallistumaan itsenäisesti yhteiskunnan toimintaan ja antamaan panoksensa talouteen ja politiikkaan. Tällainen toisiakin hyödyttävä osallistuminenhan tuottaa yksilölle omanarvontuntoa ja mielekkyyden kokemuksia, eikä esimerkiksi vanhempien heikko sosioekonominen asema tai luonnollisten lahjojen heikkous ole riittävä peruste kieltää ihmiseltä edellytyksiä siihen. Tämän takia tarvitaan *reilua* mahdollisuuksien tasa-arvoa. Siihen ei riitä muodollinen yhdenvertaisuus eikä se, että kaikki pääsevät jonkinlaiseen kouluun ja varhaiskasvatukseen. Myös esimerkiksi koulujen laatu, harrastusmahdollisuudet, kulttuurinen tietotaito, toisen ja kolmannen asteen koulutuksen kustannukset ja erilaisiin vähemmistöryhmiin kohdistuvat asenteet vaikuttavat tosiasiallisiin mahdollisuuksiin. Siksi Suomessakaan ei tosiasiasa vallitse mahdollisuuksien tasa-arvo, vaikka tilanne onkin monia muita maita parempi. Sen edistäminen maksaa – kirjastot, lastenteatterit ja uimahallit eivät ole ilmaisia. Ne ovat edellytyksiä aidosti vapaille markkinoille, ja on oikein, että vastuun tästä mahdollisuuksien tasa-arvon luomisesta kantavat ensisijaisesti ne, jotka eniten markkinataloudesta hyötyvät. Progressiivisesta verotuksesta on markkinamenestyjillekin se moraalinen hyöty, että he voivat sitten hyvällä omatunnolla nauttia omaisuudesta, josta nauttimista yhteiskunta hyvällä syyllä myös vastineeksi puolustaa.

Toiseksi, tasavertaisuus edellyttää ilman muuta sitä, ettei kenelläkään ole ylivaltaa toisiin. Kuten Marx korosti, markkinataloudessa valtaa on lähtökohtaisesti niillä, jotka omistavat tuottavaa pääomaa – he voivat päättää, ketä palkkaavat töihin ja millä ehdoilla. Säätelemättömillä markkinoilla tämä on omiaan johtamaan siihen, että huono-osaisista tulee *taloudellisesti riippuvaisia* hyväosaisista. Jotta tämä omistukseen kuuluva valta ei muodostuisi ylivallassi, täytyy valtiovallan varmistaa sääteilyllä, että omistajat ja johto huomioivat työntekijöiden näkemykset olennaisissa ratkaisuisissa. Tähän kuuluvat viime aikoina ”esijaon” tai ”ensijaon” (*predistribution*) käsitteellä kuvatut toimenpiteet, jotka vaikuttavat siihen, millainen hyvien asioiden jakauma markkinoilla muodostuu, erotuksena markkinoiden jälkeisistä tulonsiirroista (*redistribution*).⁴⁸ Jotkut esijaon toimenpiteistä lisäävät työntekijöiden suhteellista sananvaltaa. (Palaan pian toiseen luokkaan, johon kuuluvat riippumattomuutta tukevat toimenpiteet.) Ammatillista järjestäytymistä ja lakko-oikeutta tukevat lait ovat tuttuja keinoja tähän. Niiden tärkeyden ymmärtää, kun vertaa tilannettamme esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa ammattiliittoja on järjestelmällisesti heikennetty vuosikymmeniä – eikä liene aivan sattumaa, että tämä heikentäminen on tapahtunut samaan aikaan kun työntekijöiden reaali-palkat ovat polkeneet paikallaan 1970-luvulta lähtien, vaikka johdon palkat ja osingot ovat moninkertaistuneet.⁴⁹

Meillä vähemmän tuttu keino omistajien ylivalan ehkäisemiseen on työntekijöiden edustus johtokunnissa. Thomas Piketty ehdottaa osana luonnostelevansa ”osallistavaa sosialismia” (*socialisme participatif*) Saksan ja Ruotsin malleja yhdistellen,

48 Hacker 2011, O’Neill 2020.

49 Bivens 2017.

että työntekijöillä pitäisi olla kaikissa yrityksissä 50 prosenttia äänivallasta johtokunnassa tai vastaavassa.⁵⁰ On hyvä ymmärtää, että tämä tarkoittaisi tuotantopääoman omistusoikeuden uudelleenmäärittelyä – onhan siitä seurauksena, ettei omistaja saa tehdä tehtaallaan tai hampurilaisravintolallaan mitä haluaa. Mutta aivan kuten oikeutetun käskyvallan tapauksessa, tästä olisi se moraalinen hyöty, että omistusoikeus (ja siitä omistajalle kuitenkin koituva taloudellinen hyöty) olisi paremmin vastavuoroisesti oikeutettavissa tasavertaisten kesken.

50 Piketty 2019, 1118–1121.

Kolmanneksi, taloudellisen riippuvuuden välttämiseksi on tärkeää, että myös työelämän ulkopuolelle jääneet ovat riittävän itsenäisiä ollakseen tasavertaisia. Elämänkaaren vaiheet, huono onni tai huonot valinnat vievät monet jossain vaiheessa vaaravyöhykkeelle tässä suhteessa. Julkisesti rahoitetut ja käyttäjilleen ilmaiset tai edulliset peruspalvelut kuten terveydenhuolto ja lastenhoito ovat tämän takia

JULKISESTI RAHOITETUT JA KÄYTTÄJILLEEN
ILMAISET TAI EDULLISET PERUSPALVELUT KUTEN
TERVEYDENHUOLTO JA LASTENHOITO OVAT TÄMÄN
TAKIA TASAVERTAISUUDEN EHTOJA.

tasavertaisuuden ehtoja. Lisäksi kaikkien on tietysti saatava elantonsa jostain. Siksi verovaroista maksettava perustulo – tai kenties ”osallistumistulo”, jonka edellytyksenä on joko työnteko, työnhaku tai muu yhteiskuntaa hyödyttävä toiminta⁵¹ – lisäisi kansalaisten itsenäisyyttä ja myös vapautta sanoa ”ei” huonoille työsopimuksille, kuten Karl Widerquist korostaa.⁵² On kuitenkin nähdäkseni hyviä syitä suosia omistuksellisen demokratian (*property-owning democracy*) mallia taloudellisen itsenäisyyden edistämiseksi. Siinä ajatuksena on, että edistetään nimenomaan tuottavan pääoman omistamisen laajaa jakautumista. Kuten ajatuksen pioneeri James Meade totesi 1960-luvulla:

51 Tuomala 2019, 291.

52 Widerquist 2013.

Miehellä, jolla on runsaasti omaisuutta, on vahva neuvotteluasema ja vahva turvallisuuden, itsenäisyyden ja vapauden tunne, eikä hän nauti näistä vain suhteessa omaisuudettomiin kanssakansalaisiinsa vaan myös suhteessa julkisiin auktoriteetteihin. ... Omistuksen epätasainen jakautuminen tarkoittaa myös vallan ja statuksen epätasaista jakautumista, vaikka tulojen liian epätasainen jakautuminen estettäisiin.⁵³

53 Meade 1964/2012, 39.

Pääoman laaja omistus on palkkaa tai perustuloa parempi (tai mahdollisesti niitä täydentävä) tapa parantaa huono-osaisempien asemaa myös pitkän ajan taloudellisten trendien valossa. Kuten Piketty tiivistä laajan historiallisen tarkastelun perusteella, pääoman tuotolla on taipumus kasvaa nopeammin kuin muu kansantalous.⁵⁴ Tekoälymurroksen mahdollisesti tuoma työn kysynnän surkastuminen korostaa pääoman omistamisen tärkeyttä entisestään.

54 Piketty 2016.

Piketty huomauttaa, että miltei kaikkialla jossain vaiheessa toteutettu maareformi on tärkeä historiallinen esimerkki suurpääoman hajottamisesta ja jakamisesta laajalle kansanosalle. Hänen teesinsä onkin, että maareformin malli tulisi nyt yleistää kaikenlaiseen pääomaan.⁵⁵ Konkreettisemmin hän ehdottaa, että omaisuutta progressiivisesti verottamalla saatavat tulot käytettäisiin alkupääoman jakamiseen nuorille kansalaisille ikään kuin yhteisenä perintönä. Pelkän rahan jakaminen on kuitenkin huonosti perusteltua, koska potin voi sitten käyttää sellaisiin tarkoituksiin, joiden toteuttamista yksilöt eivät voi vaatia toisilta.⁵⁶ Jos tavoitteena on riippumattomuuden takaaminen pääomaomistuksen kautta, niin olisi parempi jakaa esimerkiksi etuseteleitä, joilla voi lunastaa osakkeita (ja asettaa kynnyksen niiden vaihtamiselle rahaksi). Toinen vaihtoehto olisi hankkia osakkeita valtiolliseen rahastoon ja maksaa siitä vuosittain kansalaisosinkoa. Alaskan osavaltio on tehnyt näin vuodesta 1982 saakka, eikä sillä vaikuta olleen työntekoa vähentävää vaikutusta⁵⁷ – joskin osinko on vuosittain varsin pieni.

55 Piketty 2019, 1029.

56 Vrt. Scanlon 1975.

57 Jones ja Marinescu 2018.

Sekä taatuilla tuloilla että työntekijöiden asemaa vahvistavilla esijaollisilla toimenpiteillä on oletettavasti työn hintaa korottava vaikutus. Taloustieteellisestä näkökulmasta on houkuttelevaa ajatella, että siitä seuraa työn kysynnän lasku ja siten suurempi työttömyys – onhan kyse juuri sellaisista rakenteista, jotka luovat ”jäykkyyttä” työmarkkinoille. Ei kuitenkaan ole empiirisesti selvää, onko näin. Monet minimipalkan nostoa ja kansalaisosinkoa koskevat tutkimukset ovat havainneet, että työn kysyntä ei ole ainakaan merkittävästi laskenut sen hinnan noustessa,⁵⁸ kenties osin siksi, että köyhempien kasvaneet tulot johtavat kasvavaan kulutukseen ja sitä kautta lisäävät työntekijöiden tarvetta. Filosofiselta kannalta voi joka tapauksessa sanoa, että vaikka työntekijöiden aseman vahvistaminen johtaisi lievään työttömyyden kasvuun tai jopa kunkin yksilön ulkoisten voimavarojen vähenemiseen, se voi kaikki tekijät huomioiden olla parempi vaihtoehto. Martin O’Neill onkin huomauttanut, että vaikka jopa kaikkien yksilöiden hyvinvointi olisi jonkin verran alhaisempi, yhteiskunnallinen tilanne voi olla kaiken kaikkiaan paras saavutettavissa oleva, jos sen vaihtoehtona on herruus, riisto ja hännystely.⁵⁹

58 Esim. Cengiz et al. 2019.

59 O’Neill 2008.

Jos nämä tasavertaisuuden edellytykset toteutuisivat, taloudellinen eriarvoisuus hyvin todennäköisesti kutistuisi merkittävästi varsinkin niissä maissa, joissa se nyt on korkea. Ensinnäkin reilun mahdollisuuksien tasa-arvon myötä työntekijöiden väliset osaamis- ja tuottavuuserot pienenisivät, ja siten pienenisivät myös heidän markkinoilla saamiensa palkkioiden väliset erot. Toiseksi omistajille jäävä osuus yritysten tuotosta pieneni työntekijöiden osuuden kasvaessa. Ja kolmanneksi omaisuusverolla rahoitettu laajasti hajautettu omistus suuntaisi pääoman kasvavan tuoton kaikille.

Neljänneksi, taloudellinen eriarvoisuus heijastuu myös sosiaaliseen statukseen. Kuten Rawls toteaa:

Merkittävät poliittisen vaikutusvallan ja taloudellisen aseman erot liittyvät usein sosiaalisen statuksen eroihin, jotka kannustavat sekä alemmassa asemassa olevia itseään että muita näkemään heidät muita huonompina. Tämä saattaa johtaa yhtäältä laajalle leviäviin alistumisen ja itsensä alentamisen asenteisiin ja toisaalta ylimielisyyteen ja komentelun haluun. Nämä sosioekonomisten erojen seuraukset ovat erittäin huonoja asioita ja niiden synnyttämät asenteet merkittäviä paheita.⁶⁰

60 Rawls 2001, 131.

Yksilöiden sosiaalisten statusten välille muodostuu jyrkkiä ja näkyviä eroja, kun yksi järjestää luokan lasten synttärin huvipuistossa ja toinen kaataa karkkipussin kerrostalon kerhuhuoneen pöydälle. On helppo sanoa, että statuksesta ei pitäisi välittää, mutta siitä on vaikea olla välittämättä, varsinkin kun se määrittää, mitkä ovet aukeavat. Tästä ovat hiljattain kirjoittaneet muun muassa Richard Wilkinson ja Kate Pickett, jotka esittävät että meille on evoluutiossa kehittynyt psykologinen mekanismi (DBS eli *dominance behavioral system*), joka vahtii asemaamme yhteisön stathierarkioissa ja ohjaa vallankäyttöön tai alistumiseen.⁶¹ Jälkimmäisessä tapauksessa se tuottaa usein erilaisia patologisia tunnereaktioita – ei pelkästään ahdistusta ja masennusta, vaan myös vaihtoehtoisesti narsistista itsekorostusta ja fantasiaita omasta etevyydestä. Olivatpa täsmälliset mekanismit mitkä tahansa, tasavertaisuus tässä suhteessa edellyttää ennen kaikkea yhteiskunnassa vallitsevien asenteiden muutosta, joka on tietysti sitä helpompaa, mitä tasaisemmin vauraus jakautuu ja mitä vähemmän se vaikuttaa mahdollisuuksien avautumiseen.

Viidenneksi, on selvää, että tasavertaisuus vaatii tiukkoja rajoja rahalla ostettavalle vaikutusvallalle – muutenhan kaikkien kansalaisten vaateilla ja mielipiteillä ei ole yhtäläistä painoarvoa heitä koskevissa päätöksissä. Tosiasiassa taloudellinen etuoikeus kääntyy helposti poliittiseksi etuoikeudeksi. Tämä on tietysti kaikkein selvimmän havaittavissa suuren eriarvoisuuden maissa kuten USA:ssa, jossa poliittinen kampanjointi maksaa miljoonia ja valtaosa massamediasta on yksityisissä käsissä.

61 Wilkinson ja Pickett 2018.

ON SELVÄÄ, ETTÄ TASAVERTAISUUS VAATII TIUKKOJA RAJOJA RAHALLA OSTETTAVALLE VAIKUTUSVALLALLE – MUUTENHAN KAIKKIEN KANSALAISTEN VAATEILLA JA MIELIPITEILLÄ EI OLE YHTÄLÄISTÄ PAINOARVOA HEITÄ KOSKEVISSA PÄÄTÖKSISSÄ.

Esimerkiksi Martin Gilensin ja Benjamin Pagen tutkimuksen mukaan rikkaiden preferenssit toteutuvat politiikassa 2,5 kertaa todennäköisemmin kuin muiden, eivätkä keskiluokan preferenssit toteudu lainkaan, elleivät ne ole yhteneviä rikkaiden kanssa.⁶² Suomessa kovatulaiset johtajat ja perijät ovat tiiviisti verkostoituneita elinkeinoelämän järjestöissä ja poliitikkojen kanssa, ja he ”luottavat siihen, että heillä on pääsy päättäjien ja virkamiesten puheille silloin kun siihen on tarvetta”.⁶³ Tämä yhteydenpito on myös tuottanut tuloksia. Esimerkiksi ennen kaikkea perijöiden etua ajavalla Perheyritysten liitolla oli tärkeä rooli varallisuusveron poistamisessa vuonna 2004 ja perintöveron alentamisessa kolme vuotta myöhemmin.⁶⁴

Poliittisen erivertaisuuden ehkäisemiseksi Michael Walzer esitti 1980-luvulla, että politiikka on oma hyvien asioiden vyöhykkeensä, joka täytyy erottaa taloudesta ja esimerkiksi koulutuksesta.⁶⁵ Rahalla ei tämän mallin mukaan tulisi olla mitään roolia politiikassa. Mutta on kyseenalaista, kuinka realistista tämä on. Christian Schemmel

62 Gilens ja Page 2014.

63 Kantola ja Kuusela 2019, 233.

64 Blom 2018, 241–243.

65 Walzer 1983.

onkin argumentoinut, että käytännössä ainoa tapa estää rikkaiden poliittinen ylivalta on varallisuuseroihin puuttuminen – niin kauan kuin joillakin on merkittävästi enemmän rahaa, he todennäköisesti saavat ajatuksensa ja tahtonsa läpi.⁶⁶ Luotettavien vahtikoirien löytäminen on vaikeaa, ja on joka tapauksessa parempi, jos valtion ei tarvitse ottaa riskiä politiikan rajojen määrittelemisestä ja vartioinnista – historialliset kokemukset eivät ole rohkaisevia.

66 Schemmel 2011.

Viimeisenä muttei vähäisimpänä on vielä muistettava, että sekin olisi erivertaista kohtelua, jos ahkerat ja tuotteliaat eivät saisi työstään tai ottamistaan riskeistä tarkoituksenmukaista palkintoa verrattuna niihin, joiden työ ei ole yhtä tuottavaa tai jotka ovat työelämän ulkopuolella. Tämä on se totuuden jyvä, jonka voi löytää huipputuloisten moraalista tarinasta, jossa etuoikeuksien perusteina korostuvat poikkeuksellinen aherrus, tuotteliaisuus, vastuun kantaminen ja (erityisesti yrittäjillä) riskien otto.⁶⁷ On kuitenkin toiveajattelua kuvitella, että edes omalla työllään rikastuneet myös *moraalisesti ansaitsevat* kaikki etuoikeutensa. Ensinnäkään ei pidä likimainkaan paikkaansa, että kaikki lähtisivät kisaan samalta lähtöviivalta, kuten huomautin luokkien todellisuutta käsitellessäni. Toiseksi, laajan työnjaon vallitessa kunkin yksilön rajapanos on riippuvainen lukemattomien muiden tekemästä työstä. Kukaan ei todellisuudessa yksin esimerkiksi pelasta vaikeuksissa painivaa yritystä. Kolmanneksi, monien tutkimusten mukaan aliarvioimme onnen vaikutusta erityisesti omien suoritustemme onnistumiseen.⁶⁸ Yhdessä tunnetussa tutkimuksessa Daniel Kahneman havaitsi, että investointipankkiirien sijoitusten tuotot vaihtelivat vuodesta toiseen täysin satunnaisesti – ”tulokset viittasivat napanheittoon eivätkä taitolajiin” – vaikka he olivat hyvinä vuosina täysin vakuuttuneita siitä, että menestys oli seurausta heidän etevyydestään.⁶⁹ Neljänneksi, vaikka voisimme erottaa yksilön antaman panoksen markkinoilla, kun puhumme ansaitsemisesta moraalissa mielessä, olennaista on se, tuottaako vaivannäkömme jotain aidosti arvokasta toisille. Ideaalisillakaan markkinoilla yksilön työstään saamaa korvausta ei kuitenkaan määritä hänen työnsä objektiivinen arvo, vaan sen panos maksukykyisten ihmisten preferenssien tyydyttämiseen, olipa niiden sisältö mikä tahansa.⁷⁰ Siksi sama ihminen saattaa tienata enemmän somevaikuttajana kuin sairaanhoitajana, vaikka on erittäin epäuskottavaa, että hän silloin moraalisesti ansaitsisi enemmän hyvää itselleen. Puhe ansaitsemisesta liittyy täten erottamattomasti kysymykseen hyvyydestä. Sama huomio pätee ahkeruuteen – moraalisten ansioiden kannalta on olennaista, minkä puolesta ahkeruimme ja miksi. Voi hyvin olla, että jotkut yrittäjät ja johtajat todella ansaitsevat työstään muita suuremman palkkion, jos he ovat esimerkiksi ratkaisevasti myötävaikuttaneet jonkin palvelun parantamiseen. Mutta tästä on pitkä matka siihen, että he ansaitsisivat kymmeniä tai satoja kertoja enemmän kuin keskivertotyöläinen. Muun muassa näistä syistä muuten niinkin erilaiset filosofit kuin Rawls ja Nozick kumpikin kehottavat jättämään ansaitsemispuheen syrjään, ja puhuvat sen sijaan siitä, mihin yksilöt ovat oikeutettuja oikeudenmukaisten pelisääntöjen mukaan.

67 Kantola ja Kuusela 2019, erityisesti luvut 3 ja 4.

68 Frank 2016.

69 Kahnemann 2011.

70 Hurka 2003, 57–58

Vaikka ansaitsemisretoriikka onkin siis monella tapaa ongelmallista, on uskottavaa, että oikeudenmukaisessakin yhteiskunnassa yhdet tienaaavat enemmän kuin toiset ja voivat hankkia enemmän hyviä asioita kuin toiset. Osaamista ja hyviä suorituksia arvostetaan, ja ne nostavat joidenkin sosiaalista statusta muita korkeammaksi. Ellei näin olisi, joutilaita tai tuottamattomia henkilöitä suosittaisiin näiden hyvien asioiden jakamisessa ansiotta tavalla, joka johtaisi epäsuoraan erivertaisuuteen. Vaikkei oikeudenmukaisuudessa ole kyse yksilöiden vastuullistamisesta vaan pikemminkin sellaisista yhteiskunnallisista rakenteista, jotka varmistavat yksilöille mahdollisuuden

ottaa vastuuta tärkeistä asioista,⁷¹ on valinnoilla edelleen oltava merkitystä. Tämä johtaa tarpeeseen tehdä välillä vaikeita rajanvetoja. On ratkaistava, mitkä asiat ovat niin tärkeitä tasavertaiselle osallistumiselle yhteiskuntaan, että niiden pitäisi olla kaikkien saatavilla suorituksista riippumatta. Olen edellä nostanut joitakin niistä esiin. Kaikki hyvät asiat eivät kuitenkaan kuulu niihin. Kenelläkään ei pitäisi olla valittamista siinä, että ne, jotka antavat suuremman panoksen toisten preferenssien tyydyttämiseen ja saavat siitä markkinoilta palkkion, voivat ostaa itselleen hienommat stereot tai isomman asunnon kuin muut. Ihmisistä ei tee erivertaisia se, että joillakin on luksustuotteita ja toisilla ei, mikäli taustalla ovat reilu mahdollisuuksien tasa-arvo ja muut tasavertaisuuden taloudelliset edellytykset. On paljon vaikeampi sanoa, onko tasavertaisuuden kanssa yhteensopivaa, että rahalla saa muita laadukkaampaa syöpähoitoa – perusteita voi esittää molempiin suuntiin. Tällaiset kysymykset onkin viisainta jättää demokraattisessa harkinnassa ratkaistaviksi.

71 Mounk 2017.

IHMISISTÄ EI TEE ERIVERTAISIA SE, ETTÄ JOILLAKIN ON LUKSUSTUOTTEITA JA TOISILLA EI, MIKÄLI TAUSTALLA OVAT REILU MAHDOLLISUUKSIEN TASA-ARVO JA MUUT TASAVERTAISUUDEN TALOUDELLISET EDELLYTYKSET.

LOPUKSI

Elämme monessa suhteessa yltäkylläisyyden aikaa. Nykyiset sukupolvet hyötyvät ihmiskunnan pitkän historian aikana syntyneistä teknisistä ja sosiaalisista innovaatioista ja siitä, että fyysistä ympäristöä on aikojen saatossa muokattu ihmisiä varten. Laki ja järjestys takaavat, että harvan tarvitsee murehtia hengestään ja omaisuudestaan. Olemme niin vauraita, ettei kenenkään tarvitsisi kärsiä nälästä tai asunnottomuudesta, jos yhdessä niin haluaisimme. Hyvät ja huonot asiat ovat kuitenkin epätasaisesti jakautuneita – Suomessa erot ovat suhteellisen pieniä mutta todellisia ja kasvavia, ja koko maailman mittakaavassa ne ovat groteskeja. Mitä tästä pitäisi ajatella?

Tässä kirjoituksessa tavoitteeni on ollut ensinnäkin selvittää, mistä eri- ja tasa-arvoisuudessa on kyse. Lyhyesti tiivistettynä, olemme kaikki *moraalisesti tasa-arvoisia*, mikä tarkoittaa olennaisesti, että kaikki ovat moraalista näkökulmasta yhtä tärkeitä. Siinä mielessä yhteiskuntamme on kuitenkin tosiasiasa *eriarvoinen*, että hyvinvointi ja sen edellytykset eivät ole jakautuneet tasaisesti yksilöiden kesken. Olemme myös keskenämme *erivertaisia* siinä mielessä, että yhteiskunnalliset käytäntömme ja instituutiomme johtavat tietyin osin alistaviin tai syrjiviin suhteisiin yksilöiden ja ryhmien kuten luokkien välillä, tai ainakin sallivat tällaisten suhteiden olemassaolon.

Kuten olen korostanut, puhe eriarvoisuudesta tai sen kasvusta tuntuu viittaavan lähinnä keskimmäisenä mainitsemaani ulottuvuuteen, hyvien asioiden epätasaiseen

jakautumiseen. Se on näistä ulottuvuuksista konkreettisin ja silmiinpistävin: moraalista tasa-arvoa tai sosiaalista erivertaisuutta ei silmillä näe, mutta sen, että yhdellä on kartano ja toisella homeinen hökkeli kyllä näkee, samoin kuin sen että toinen köhii sängyssä ja toinen treenaa maratonille. Tämän ironia on se, että juuri nämä helpoimmin näkyvät erot eivät ole itsessään moraalisesti ongelmallisia – epätasaiseen hyvien jakaumaan voidaan päätyä ilman, että kukaan tekisi kenellekään mitään väärää. Jos tällaiseen eriarvoisuuteen liittyy moraalisia ongelmia, kyse on joko sen taustasta tai seurauksista.

Tosiasiaa onkin niin, että hyvin asioiden epätasaisen jakautumisen *osasyynä* ovat epäoikeudenmukaiset rakenteet. Missään yksilöt eivät pääse aloittamaan samalta viivalta, vaikka erojen suuruus vaihtelee. Talouden pelisäännöt tuppaavat aina suosimaan niitä, joilla jo on rahaa ja omaisuutta. Historialliset vääryydet kasvavat edelleen korkoa. Nämä ovat syitä puuttua markkinoilla syntyneeseen jakautumiseen ja markkinoiden pelisääntöihin oikeudenmukaisuuden nimissä. Suomessa näin tehdäänkin, vaikka ei kenties riittävästi tai oikealla tavalla. On syytä vastustaa jo nykyisinkin etuoikeutettujen jatkuvia vaatimuksia ”kipeistä leikkauksista” ja ”kivuliaista päätöksistä”,⁷² jotka kohdistetaan aina juuri markkina-asemaa tasapainottaviin tekijöihin, kuten työehtojen yleissitovuuteen. On toki mahdollista, että kansainvälinen kilpailu asettaa rajoituksia yksittäisten maiden toimintavapaudelle esimerkiksi verotuksen suhteen. On silti hyvä ymmärtää, mikä on kompromissien hinta, jos niitä joudutaan tekemään. Tasavertaisuuden edellytysten tunnistaminen antaa myös suuntaa kansainvälisesti solmittaville sopimuksille.

Myös hyvinvoinnin ja sen edellytysten erojen yhtenä tärkeänä seurauksena on kansalaisten tasavertaisuuden rapautuminen. Kuten puhtaampien markkinayhteiskuntien kokemuksista tiedämme, vuokrahökkelissä köhivä yksinäinen on vauraampien hyväntekeväisyyden armoilla, ellei laki takaa hänelle hoitoa ja säällistä toimeentuloa. Pörssiporhojen eteen levitetään punainen matto oopperassa, eduskunnassa, työterveysasemalla ja valintakurssilla. Erivertaisuus ei sovi yhteen yhtäläisen tunnustuksen eikä luottamuksen arvoisen demokraattisen päätöksenteon kanssa. Hyvät asiat saavat olla epätasaisesti jakautuneita, mutta vain niiltä osin ja siinä määrin kuin se ei estä jokaista kulkemasta pystypäin.⁷³

72 Kantola ja Kuusela 2019, 241.

73 Kiitän Arto Laitista, Maija Mattilaa ja Risto Kuneliusta arvokkaista kommentteista käsikirjoitukseen. Olen myös velkaa Julian Honkasalolle, jonka huomio moraalisen tasa-arvoisuuden tärkeydestä johti aihetta käsittelevän osan lisäämiseen.

KIRJOITTAJA

ANTTI KAUPPINEN on käytännöllisen filosofian professori Helsingin yliopistossa.

LÄHTEET

- Aalto, Seppo 2018. *Kapina tehtailla*. Tallinna: Siltala.
- Adkins, Lisa, Cooper, Melinda ja Konings, Martijn 2019. Class in the 21st century: Asset inflation and the new logic of inequality. *Economy and Space*, 1–25.
- Anderson, Elizabeth S. 1999. What is the point of equality? *Ethics* 109 (2): 287–337.
- Bivens, Josh 2017. Inequality is slowing US economic growth. Economic Policy Institute. Internetissä osoitteessa <https://www.epi.org/files/pdf/136654.pdf>.
- Blom, Anders 2018. *Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä: tutkimus liike-elämän poliittisesta vaikuttamisesta kolmikantaisessa Suomessa 1968–2011*. Turun yliopisto.
- Bourdieu, Pierre 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cengiz, Doruk, Dube, Arindrajit, Lindner, Attila ja Zipperer, Ben 2019. The Effect of Minimum Wages on Low-Wage Jobs. *The Quarterly Journal of Economics* 134 (3), 1405–1454.
- Crenshaw, Kimberle 1989. Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum* 1 (8), 139–167.
- Darwall, Stephen 2006. *The Second-Person Standpoint: Morality, Respect, and Accountability*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fletcher, Guy 2016. *The Philosophy of Well-Being: An Introduction*. London: Routledge.
- Frank, Robert 2016. *Success and Luck: Good Fortune and the Myth of Meritocracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Frankfurt, Harry 1987. Equality as a moral ideal. *Ethics* 98 (1): 21–43.
- Fricker, Miranda 2007. *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- Gilens, Martin ja Page, Benjamin I. 2014. Testing theories of American politics: Elites, interest groups, and average citizens. *Perspectives on Politics* 12 (3): 564–581.
- Goldthorpe, John ja Marshall, Gordon 1992. The promising future of class analysis: A response to recent critiques. *Sociology*, 26(3), 381–400.
- Honneth, Axel 1995. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Lontoo: Polity.
- Hurka, Thomas 2003. Desert: individualistic and holistic. Teoksessa *Desert and Justice*, toim. Serena Olsaretti. Oxford: Oxford University Press.
- Hurka, Thomas 2010. *The Best Things in Life: A Guide to What Really Matters*. Oxford: Oxford University Press.

- Jones, Damon ja Marinescu, Ioana 2018. The Labor Market Impacts of Universal and Permanent Cash Transfers: Evidence from the Alaska Permanent Fund. *National Bureau of Economic Research Working Paper* 24312.
- Junnilainen, Lotta 2019. *Lähiökylä*. Tampere: Vastapaino.
- Kahneman, Daniel 2011. *Thinking Fast and Slow*. New York: Farrar, Strauss ja Giroux.
- Kant, Immanuel 1797/1996. *The Metaphysics of Morals: Doctrine of Right*. Teoksessa *Practical Philosophy*, toim. Mary J. Gregor. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kantola, Anu ja Kuusela, Hanna 2019. *Suurituloiset – Suomen rikkain promille*. Tampere: Vastapaino.
- Kauppinen, Antti 2011. The social dimension of autonomy. Teoksessa Danielle Petherbridge (toim.), *The Critical Theory of Axel Honneth*. Leiden: Brill.
- Kauppinen, Antti 2013. Meaning and happiness. *Philosophical Topics* 41 (1): 161–185.
- Kauppinen, Antti 2015. The narrative calculus. *Oxford Studies in Normative Ethics* 5: 196–220.
- Käyhkö, Mari 2014. Kelpaanko, riitänkö, kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1/2014, 4–20.
- Laitinen, Arto 2007. Persoonien välisestä tunnustuksesta. Teoksessa Kimmo Nuotio ja Heta Gylling (toim.) *Oikeus ja politiikka*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 79–104.
- Locke, John 1689/1996. *Tutkielma hallitusvallasta*. Suom. Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus.
- Luhtakallio, Eeva ja Mustranta, Maria 2017. *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Helsinki: Into.
- Meade, James 1964/2012. *Efficiency, Equality, and the Ownership of Property*. Lontoo: Routledge.
- Mill, John Stuart 1863/2000. *Utilitarismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mounk, Yascha 2017. *The Age of Responsibility: Luck, Choice, and the Welfare State*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nozick, Robert 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.
- Nussbaum, Martha 2011. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- O'Neill, Martin 2008. What should egalitarians believe? *Philosophy and Public Affairs* 36 (2): 119–156.
- O'Neill, Martin 2020. Power, predistribution, and social justice. *Philosophy* 94 (1).
- Parfit, Derek 1997. Equality and priority. *Ratio* 10 (3): 202–221.
- Parfit, Derek 2011. *On What Matters Vol. 1*. Oxford: Oxford University Press.
- Pelastakaa Lapset ry 2018. *Lapsen ääni 2018*.

Pelastakaa Lapset ry 2019. Lapsen ääni 2019.

Pettit, Philip 1997. *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*. Oxford: Oxford University Press.

Piketty, Thomas 2016. *Pääoma 2000-luvulla*. Suom. Marja Ollila ja Maarit Tillman-Leino. Helsinki: Into.

Piketty, Thomas 2019. *Capital et idéologie*. Pariisi: Seuil.

Rawls, John 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rawls, John 2001. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rousseau, Jean-Jacques 1755/2000. Tutkielma ihmisten välisen eriarvoisuuden alkuperästä ja perusteista. Suom. Ville Keynäs. Tampere: Vastapaino.

Saez, Emmanuel ja Zucman, Gabriel 2019. *The Triumph of Injustice: How the Rich Dodge Taxes and How to Make the Pay*. New York: W. V. Norton.

Saari, Juho 2015. *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Savage, M., Devine, F., Cunningham, N., Taylor, M., Li, Y., Hjellbrekke, J., Le Roux, B., Friedman, S. ja Miles, A. 2013. A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment. *Sociology*, 47 (2), 219–250.

Scanlon, Thomas 1975. Preference and urgency. *Journal of Philosophy* 72 (19): 655–669.

Schama, Simon 1989. *Citizens: A Chronicle of the French Revolution*. Lontoo: Penguin.

Scheffler, Samuel 2003. What is egalitarianism? *Philosophy and Public Affairs* 31 (1): 5–39.

Schemmel, Christian (2011). Why Relational Egalitarians Should Care About Distributions. *Social Theory and Practice* 37 (3): 365–390.

Sen, Amartya 1992. *Inequality Reexamined*. Oxford: Oxford University Press.

Sieyès, Emmanuel-Joseph 1789. *Qu'est-ce que le Tiers-État?* (https://fr.wikisource.org/wiki/Qu%27est-ce-est-ce_que_le_tiers_%C3%A9tat_%3F)

Stiglitz, Joseph 2012. *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. New York: WW Norton & Company.

Tomasi, John 2012. *Free Market Fairness*. Princeton: Princeton University Press.

Tuomala, Matti 2019. *Markkinat, valtio & eriarvoisuus*. Tampere: Vastapaino.

Walzer, Michael 1983. *Spheres of Justice*. New York: Basic Books.

Widerquist, Karl 2013. *Independence, Propertylessness, and Basic Income: A Theory of Freedom as the Power to Say No*. New York: Palgrave Macmillan.

Impulsseja-sarjan uusimpia julkaisuja

MOISIO, Matleena & TYNKKYNEN, Oras: 'Mitä jokaisen päättäjän on hyvä tietää EU:n ilmastopolitiikasta' Marraskuu 2019 (19 s.)

NÄÄTÄNEN, Ari-Matti: 'Globalisaatio. Hyvinvointivaltion tuhoaja, pelastaja vai sivustaseuraaja?' Syyskuu 2019 (19 s.)

PUHAKKA, Aatu: 'Sosiaalinen investointi. Käsite ja mahdollisuudet hyvinvointivaltion uudistamiselle' Toukokuu 2019 (21 s.)

KOKKO, Jani: 'USA:n 2018 välivaalit ja 116. kongressi' Toukokuu 2019 (25 s.)

PENNY, Kaisa (toim.): 'Naiset ja EU' Huhtikuu 2019 (32 s.)

'Nuorisotakuu Suomessa ja Euroopassa – Lyhyt katsaus nuorten osallisuuteen' Huhtikuu 2019 (17 s.)

RISTELÄ, Pekka: 'Sosiaalinen Eurooppa. Vähimmäisnormeja vai politiikkaohjausta?' Helmikuu 2019 (16 s.)

SINISALO, Samuli & SPASOV, Aleksandar Lj.: 'Finnish EU presidency and the enlargement in the Western Balkans' Tammikuu 2019 (26 s.)

ALAJA, Antti: 'Yrittäjäyliopisto – kriittinen katsaus' Tammikuu 2019 (15 s.)

HOLMGREN, Markus: 'Euraasian talousunioni ja sen vaikutukset Suomeen' Joulukuu 2018 (24 s.)

MATTILA, Maija: 'Alustatalous ei ole jakamistaloutta (välttämättä)' Lokakuu 2018 (15 s.)

VALTANEN, Markku: 'Supertekoälyn sosiaalietiikkaa' Kesäkuu 2018 (16 s.)

NIEMI, Matti: 'EU:n tuleva rahoituskehys: Nettomaksajan kirous' Kesäkuu 2018 (22 s.)

BORDI, Laura & OKKONEN, Jussi: 'Informaatioergonomian näkökulma tietotyöhön' Toukokuu 2018 (23 s.)

OJANEN, Hanna: 'Suomen EU-puheenjohtajuus: mitä kolmas kerta sanoo?' Huhtikuu 2018 (23 s.)